

«Καταστροφή ἀκατανόητος πάντες ἐφρονεύθησαν, πλὴν ἐμοῦ· προήλθεν ἐκ τοῦ ὅτι οἱ στρατιῶται δὲν εἶχον τὸ θάρρος ν' ἀντιμετωπίσωσι τὸν ἐχθρόν.» Ὁ Βελλιγκτὼν δύναται νὰ κοιμᾶται ἡσυχος ἢ δόξα τοῦ λόρδου Τσέλμφορντ οὐδέποτε θὰ ἐπισκιάσῃ τὴν ἰδιότητά του. Τοῦτο ὅμως εἶνε ἀνεξήγητον, ὅτι ἀφοῦ συνέδεσε τὸ ὄνομά του μετὰ τὴν μεγίστην τῶν συμφορῶν ἃς ὑπέστησαν τὰ βρετανικὰ ὄπλα κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὁ ἀπαράμιλλος αὐτὸς στρατηγὸς ἔχει τὸ θαυμαστὸν θάρρος νὰ μὴ ἀποχωρῇ τοῦ δημοσίου βίου. Ἀπίστευτον σχεδὸν ἀποβαίνει ὅτι εἰς τὰ συμπόσια ἐγείρεται καὶ ἐκφράζει τὰς εὐχαριστίας του ἐν ὀνόματι τοῦ στρατοῦ, καὶ ὅτι τολμᾷ ν' ἀπαντᾷ εἰς τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ γινομένας προδόσεις. Τῇ ἀληθείᾳ πολὺ πρέπει νὰ ὑπερηφανεύηται διὰ τοῦτο ὁ στρατὸς!

Εἰς τὸ ναυτικὸν ἀνήκουσι πολλοὶ ἐπίσημοι ἄνδρες, ἐξ αὐτῶν ὅμως θὰ ἀναφέρω δύο τῶν μάλιστα ἐπιφανῶν, ἦτοι τὸν ναύαρχον Βωσάμ Πάζετ Σέιμουρ καὶ τὸν λόρδον Κάρολον Βέρεσφορντ, ὧν τὸ ὄνομα στενωδῶς συνδέεται μετὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον ἐκστρατείαν.

Ὁ λόρδος Σέιμουρ διοικητὴς τοῦ στόλου τῆς Μάγχης ἔχει ἡλικίαν ἐξήκοντα τεσσάρων ἐτῶν. Εἰς αὐτὸν ἀνετέθη ὁ βομβαρδισμὸς τῆς Ἀλεξανδρείας. Εἶνε ἐκ τῶν σπανίων ἀνδρῶν οἵτινες ἠτύχησαν νὰ προαχθῶσι χωρὶς ν' ἀποκτήσωσιν ἐχθροὺς ἢ νὰ ἐξεγείρωσι τὸν φθόνον. Ἀπολαύων τῆς πλήρους ἐμπιστοσύνης τῶν ὑφισταμένων του, δύναται νὰ ὁδηγήσῃ αὐτοὺς καὶ εἰς τὸν διάβολον χωρὶς νὰ παραπονηθῶσιν. Εἰλικρινὴς ὢν, φίλος πρὸς πάντας, οὐδέποτε ζημιώσας ἢ δυσαρεστήσας τινά, εἶνε δημοτικώτατος εἰς τὸ ναυτικόν, ἐνθα ἡ δημοτικότης ἀποκτᾶται τόσον δυσκόλως. Ἐνεκα τοῦ ὠραίου αὐτοῦ ἀναστήματος, ὡσάντις περιπατεῖ φέρων στολὴν ναυάρχου παρὰ τὸ πρῦμα ἄνυψωμα, ἐπονομάζεται ὁ dandy τοῦ Ὀκτανοῦ. Χαίρει ὑπόληψιν παρὰ τῇ ἐκλεκτῇ κοινωνίᾳ καὶ ἔχει ἐν αὐτῇ πολλοὺς φίλους. Φίλος τῆς ἐπιστολογραφίας, εὐρίσκειται μετὰ πολλῶν εἰς τακτικὴν ἀνταπόκρισιν.

Εὐχερῶς δύναται τις νὰ προμαντεύσῃ εἰς τὸν λόρδον Κάρολον Βέρεσφορντ, τὸν μεγάλθυμον καὶ ἡρωικὸν ναυτικόν, τὸν τόσον θαυμασίως ἀφιλοκερδῆ, λαμπρότατον καὶ ἐνδοξότατον στάδιον. Νωπαὶ εἶνε εἰς τὴν μνήμην πάντων αἱ ἐκδουλεύσεις τοῦ κυβερνήτου τοῦ Κόνδορος ἐν Αἴγυπτο. Εἰλικρινὴς μετρίοφρων, χαρακτῆρος γενναίου καὶ ἀνυποκρίτου, πάντῃ ἀνεξάρτητος ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας εἶνε δούλος τοῦ καθήκοντος ἐν αὐτῇ. Εἶνε πάντοτε ἕτοιμος εἰς πᾶσαν εὐγενῆ πράξιν. Πολλάκις διεκινδύνευσε τὴν ἰδίαν ζωὴν ὅπως σώσῃ τὴν ζωὴν πολὺ ὑποδεεστέρων αὐτοῦ ἀνθρώπων τοῦ πνιγομένων, οὓς κανεῖς εἰς τὴν θέσιν του δὲν ἤθελε συνδράμει. Πάντοτε πρῶτος ἐκτί-

θεται εἰς τὸν κίνδυνον, ἡ δὲ ἀνδρεία του βαίνει μέχρις αὐθαδείας ἐπὶ τοῦ πλοίου του εἶνε πανταχοῦ παρών. Ὁ πρίγκιψ τῆς Οὐαλλίας ὅστις λίαν τὸν ἀγαπᾷ, καὶ οὐτινος ὑπῆρξε φίλος ἐπιστήθιος, τὸν παρέλαβε μετ' αὐτοῦ εἰς τὰς Ἰνδίας ὡς ναυτικὸν ὑπάσπιστήν. Κοινῶς θεωρεῖται ὡς ὁ μέγλων διοικητὴς τοῦ στόλου τῆς Μεσογείου. Εἰς τὸ Κοινοβούλιον οὐτινος ὑπῆρξε μέλος ἐπὶ ἕξ ἔτη κατέλιπεν ἀρίστας ἀναμνήσεις. Αἱ ἀγορεύσεις του σθεναραὶ ἄνευ φορτικῆς ἐπιδείξεως πολυμαθείας καὶ σοβαραὶ ἄνευ προσποιήσεως διακρίνονται ἐπὶ καλαισθησίᾳ καὶ ὀρθῇ κρίσει. Παλεῖ ἀπροσποίητως ἀπὸ τοῦ βήματος ὡς ὁμιλεῖ ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου του. Εἶνε συντηρητικὸς μετριοπαθῆς.

Ὁ λόρδος Οὐόλσελεῦ δὲν ἔταξε τὸν λόρδον Κάρολον Βέρεσφορντ εἰς τὴν θέσιν, εἰς ἣν ἐδικαιούτο νὰ ταχθῇ ἕνεκα τῆς ἀνδρείας του. Μετὰ τοσαύτας περιφανεῖς ἐκδουλεύσεις, ὁ λόρδος Βέρεσφορντ ἐδικαιούτο νὰ λάβῃ τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Κεδίβου. Εἰς Σουδὰν ἔκαμε θαύματα. Ὁ λόρδος Οὐόλσελεῦ τὸν συνεχάρη ἐπὶ παρουσίᾳ ὅλου τοῦ στρατοῦ.

Εἰς τὴν ἐκστρατείαν ἐκείνην τὴν διὰ μέσου τῆς ἐρήμου, εὐρέθη ναύαρχος στόλου ἐκ καμήλων, ἀφοῦ τὸ ζῶον τοῦτο καλεῖται πλοῖον τῆς ἐρήμου. Χαριέστατον ἐπεισόδιον τῶν πρώτων αὐτοῦ ἐκστρατειῶν ὑπῆρξεν ἡ εὕρεσις μικροῦ Κινέζου, ὅστις τῷ ἐχρησίμευεν ὡς ὑπηρετῆς καὶ ὅστις ἦτο εἰδὸς τι ἀθύρματος ἀστείωτάτου. Ὁ λόρδος Κάρολος Βέρεσφορντ ὑπῆρξεν εὐτυχεστάτος εἰς τὸν ἰδιωτικὸν αὐτοῦ βίον, νυμφευθεὶς μίαν τῶν εὐειδεστάτων καὶ πνευματωδεστάτων γυναικῶν τοῦ Λονδίνου.

X.

ΤΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ ΗΜΩΝ

Δυνάμεθα, λέγει ὁ Σμάιλς, νὰ γνωρίσωμεν ἄνθρωπόν τινα ἐκ τῶν βιβλίων ἅτινα ἀναγινώσκει. Ἄν ἐκ τοῦ ἀληθοῦς τούτου ἀξιώματος ἠθέλωμεν νὰ ἐξαγάγωμεν συμπέρασμα τι περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ κοινού, τὸ συμπέρασμα τοῦτο δὲν θὰ ἦτο οὐδαμῶς εὐχάριστον.

Οἱ πολλοὶ Ἕλληνες δὲν ἀναγινώσκουσιν εἰς βεβαίως καὶ παρ' ἡμῖν ἐπιστήμονες εὐσυνείδητοι μετὰ ζήλου παρακολουθοῦντες τὰς προόδους τοῦ κλάδου αὐτῶν, καὶ καθηγηταὶ συντόμως μελετῶντες καὶ ἄλλοι τινὲς ὀλίγας ὥρας πρὸ τοῦ ἀνεωγμένου τῶν βιβλίου διερχόμενοι, ἀλλὰ κατὰ πλειονότητα δὲν εἴμεθα φίλοι τῆς ἀναγνώσεως. Οἱ λόγοι ἡμῶν καὶ διδάσκαλοι, πλὴν ἐξαίρεσέων τινῶν, δὲν ἀνακαινίζουσι φιλοτίμως τὰς γνώσεις των, ἀλλ' ἀρίστουσι σηπόμενον ἐν αὐτοῖς ὅ,τι ἂν ἐδιδάχθησαν. Κατακλιόμενοι τὴν ἐσπέραν δὲν

έρωτῶσιν ἑαυτοὺς, ὡς ὁ ἀρχαῖος φιλόσοφος ἂν ἀπέκτησε φίλον, ἂν ἀπέκτησαν μᾶθησιν τινα ἐπωφελῆ εἰς τε τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν καὶ τὸ ἔργον· ἐφοδῶσθέντες ποτὲ διὰ τινων γνώσεων ἀναμένουσι ν' ἀποζήσωσιν ἐξ αὐτῶν καθ' ὅλον τὸν βίον των, οὐδ' αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην ἡμερησίας διανοητικῆς τροφῆς· παντελῶς ἀγνοοῦντες τὴν πείναν τοῦ εἶδέναι ἀπολήγουσιν οἰκτρῶς εἰς πνευματικὴν ἀτροφίαν.

Καὶ τοιοῦτοι μὲν οἱ ὅπως οὖν ἐγγράμματοι ἀλλ' ὁ λαός, τὸ χύδην πλήθος; Ὡ! ὁ λαός, ὁ ἀτυχῆς λαός δι' ὃν τόσοι ὠραῖοι ἀλλὰ κενοὶ λόγοι λέγονται ἐκάστοτε, δι' ὃν ἡ ἀγάπη τῶν ἀξιούτων ὅτι τὸν ἀγαπῶσι οὐδέποτε προβαίνει καὶ μέχρις ἔργων, διατελεῖ ἐν σκοτίᾳ. Ἐφρόντισε κανεὶς ποτε περὶ ἐκδόσεως βιβλίων καταλλήλων διὰ τὸν ἐργάτην, τὸν χειρῶνακτα, διὰ τὸν μικρὰν ἀνάπτυξιν ἔχοντα πολίτην; ἐμερίμνησε ποτὲ κανεὶς περὶ ἰδρύσεως βιβλιοθήκης τῶν δῆμων ἐξ ὀλίγων ἀλλ' ὕγιων καὶ πρακτικῶν ἔργων; Ὁ ἑλληνικὸς λαός ἢ οὐδὲν ἀπολύτων ἀναγινώσκει ἢ ἀνωφελῆ καὶ συχνάκις ἐπιβλαβῆ μυθολογήματα, ἐκ τῆς ὑποστάθης τῶν ξένων φιλολογιῶν μεταφερόμενα ἀσυνειδήτως εἰς τὴν γλῶσσάν μας, ἔργα καὶ καλαισθητικῶς καὶ ἠθικῶς καὶ διανοητικῶς αὐτὸν ζημιοῦντα. Τρανῆ τοῦτου ἀπόδειξις ἔστω ὅτι ἐν ᾧ τὰ τοιαῦτα μυθιστορήματα—εἰς οὐδένα ὑψηλότερον σκοπὸν τέχνης ἢ ἠθικῆς ἀφορῶντα—ἐκδίδονται ἀδιακόπως καὶ ἀνατυποῦνται, οὐδεμίᾳ σειρᾷ κοινωφελῶν ἔργων ὑπάρχει παρ' ἡμῖν, βιβλιαρίων εὐθητῶν καὶ εὐλήπτων, εἰσαγόντων εἰς τὸν πτωχικὸν τοῦ ἐργάτου οἰκίσκον ἀρχὰς ἠθικῆς, ἢ γνώσεις ὠφελίμου εἰς τὸ ἐπάγγελμά αὐτοῦ ἢ τὸν πρακτικὸν ἐν γένει βίον. Ἄλλαχού αἱ τοιαῦται βιβλιοθήκαι, ὡς ἀποκαλοῦνται, ἀριθμοῦνται κατὰ δεκάδας, μόνον δ' ἡμεῖς ἀποτελούμεν ἐξαιρέσιν. Ἄν εἴπητε εἰς ἐκδότην τιὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ἐκδοσιν τοιούτων ἔργων, θὰ σείσῃ τὴν κεφαλὴν του ἀντι ἀπαντήσεως· διότι πιστεύει ὅτι θ' ἀποτύχῃ, διότι, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν ἐμπορικὴν φρασεολογίαν, δὲν ὑπάρχει ζήτησις τοιοῦτου εἶδους, διότι δὲν συνειθίσκαμεν εἰσεῖτι ν' ἀναγινώσκωμεν, διότι τὸ βιβλίον δὲν θεωρεῖται παρ' ἡμῖν σκεῦος τῆς πρώτης ἀνάγκης. Οὐχὶ ἰδιώτης λοιπὸν ἀλλὰ σωματεῖόν τι ἄφθονα ἔχον κεφάλαια ἔπρεπε ν' ἀναλάβῃ τὸ τοιοῦτο ἐθνωφελέστατον ἐγχείρημα, κατ' ἐπιλογὴν δημοσιεῖον πρωτότυπα καὶ μεταπεφρασμένα ἔργα, εἰς εὐτελεστάτην πωλοῦν τιμὴν ἢ καὶ δωροῦν ἐτι αὐτὰ μέχρις ὅτου ἐξεγερθῇ ἡ φιλαναγνωσία τοῦ ἀστοῦ καὶ τοῦ ἐργάτου καὶ ἐμπνευσθῇ εἰς αὐτοὺς ἡ ἀνάγκη τοῦ δαπανᾶν καὶ διὰ τὸ βιβλίον, ὡς δαπανῶσι διὰ τὸν καπνὸν αὐτῶν καὶ τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου. Τοῦτο δ' ἔπρεπε νὰ ἔχῃ γίνῃ, πρὸ πολλοῦ. Ἄντι νὰ φωνασκῶμεν περὶ τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ λαοῦ

ἔπρεπε νὰ καταστήσωμεν αὐτὸν ἱκανὸν νὰ ἐκτιμήσῃ καὶ ἐπωφεληθῇ αὐτάς. Τί ὠφελεῖ νὰ τὸν ἀποκαλοῦμεν κυρίαρχον, ἐν ᾧ διανοητικῶς εἶνε δούλος; τὴν ἄλυσιν ταύτην τῆς κεφαλῆς, ἀσυγκρίτως βαρυτέραν τῆς τοῦ ποδός, οὐδεὶς ἐφρόντισε νὰ συντρίψῃ· οὐδεὶς προσέφυγε εἰς τὸ μόνον μέσον τὸ δυνάμενον νὰ διαρρήξῃ τὰ φοβερά τῆ δουλείας δεσμὰ—εἰς τὸ βιβλίον.

Τὸ βιβλίον! ἐν τῷ μεγάλῳ ἀνδριάντι τοῦ Γουτεμβέργου ὀφειρέτης τῆς τυπογραφίας παρίσταται κρᾶτῶν βιβλίον ἐφ' οὗ διὰ μεγάλων χαρακτῆρων εἶνε κεχαραγμένοι αἱ λέξεις; καὶ ἐρέετο γῶς! Ἀδύνατον νὰ χαρακτηρισθῇ ἐπιτυχέστερον ὁ σκοπὸς τοῦ βιβλίου. Ὁ ἥλιος φωτίζει πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ἀλλ' αἱ ἀκτίνες δὲν δύνανται νὰ προχωρήσωσι πέραν τοῦ σώματος, νὰ εἰσδύσωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τὸ εὐεργετικὸν ἔργον τοῦ ἡλίου συμπληροῖ τὸ βιβλίον.

«Τὰ βιβλία, λέγει συγγραφεὺς τις, ἔχουσι τι τὸ ἀθάνατον· εἰπὶ τὰ μοιμῶτατα προϊόντα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Οἱ ναοὶ καταρρέουσι εἰρεπία μόνον καταλείποντες· αἱ εἰκόνες καὶ τὰ ἀγάλματα μεταβάλλονται εἰς κόνιν, ἀλλὰ τὰ βιβλία ἐπιζῶσι. Ὁ χρόνος εἶνε ἀνίσχυρος κατὰ τῶν μεγάλων σκέψεων· εἰσὶν ἀκμαῖαι ὡς ὅτε τὸ πρῶτον ἐξεφράσθησαν ὑπὸ τῶν συγγραφέων αὐτῶν πρὸ αἰώνων. Οἱ λόγοι καὶ τὰ διανοήματα τὰ τότε λαλοῦσι πρὸς ἡμᾶς ζωηρῶς διὰ τῶν ἐντύπων σελίδων.»

Πράγματι διὰ τῶν βιβλίων δυνάμεθα νὰ ὦμεν εἰς ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν μεγάλων πνευμάτων· δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τοὺς περιφανεστάτους τῆς ὑψηλίου καὶ τῶν αἰώνων ἄνδρας ἐγγὺς ὑμῶν, νὰ ἐρωτῶμεν καὶ νὰ μᾶς ἀποκρίνωται, νὰ συμβουλευώμεθα αὐτοὺς ὡς στενοὺς φίλους, νὰ ζητῶμεν θάρρος, ἐγκαρδίωσιν, καρτερίαν. Πόσοι ἐν ὀδυνηραῖς τοῦ βίου στιγμαῖς ἠσθάνθησαν ἀναθρώσκουσαν ἐκ τῆς καρδίας αὐτῶν δύναμιν ἣν εἶχε λεληθῶτως ἀποθέσῃ ἐκεῖ ἀναγνωσθέν τι ἔργον! Πόσοι ἐξ ἡμῶν δὲν ἔτυχον ἀναγινώσκοντες σύγγραμμά τι νὰ νομίσωσιν ὅτι ἀνέπνεον ἐν μέσῳ δένδρων καὶ ἀνθέων τὸν ζεῖθωρον τῶν ἀγρῶν ἄερα! Ἄνευ τῶν βιβλίων θὰ ἐστεροῦμεθα τῶν εὐγενῶν παραδειγμάτων πρὸς ἄμιλλαν, ἅτινα μεταβιβάζει εἰς ἡμᾶς ἡ ἱστορία· ἄνευ τῶν βιβλίων, αἱ πλεῖστοι τῶν ἐκ τοῦ καλοῦ τέρψεων, αἵτινες μόνον εἰς τὸν ἀνθρωπὸν προσιδιάζουσι, θὰ μᾶς ἦσαν ἄγνωστοι. Ἐλέχθη ὅτι ὁ ἀνθρωπὸς διαφέρει τῶν ἄλλων ζῴων διότι γελᾷ, προσφιέστερον ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ διότι ἀναγινώσκει, διότι μὴ ἀναγινώσκων μᾶλλον ἢ μὴ γελῶν· κατέρχεται μέχρι τοῦ κτήνους.

Τὸ βιβλίον δύναται νὰ καταστήσῃ ἡμᾶς ὅ, τι πρέπει νὰ ὦμεν· ἀξίους τοῦ προορισμοῦ ἡμῶν· ἰσχυρότατον τῆς ἀγωγῆς ὃν ὄργανον δύναται νὰ

κρατύνη τὸν χαρακτήρα, νὰ ποιήσῃ ἰκανοὺς πρὸς ἐπιτέλειαν τοῦ καθήκοντος ἡμῶν ὡς ἀνθρώπων, ὡς πολιτῶν, ὡς μελῶν τῆς κοινωνίας. Καὶ ὅμως τὰ τρία τέταρτα τῶν Ἑλλήνων δὲν ἀναγινώσκουσι, δὲν ἀπολαύουσι τῶν εὐεργετημάτων τοῦ βιβλίου. Ὁ πολῦτιμος θησαυρὸς τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων μὲν εἰς τεθαμμένους δι' αὐτοὺς καὶ οὐδὲ κεράτια κἄν ἔχουσι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν κυριωτάτων αὐτῶν ἀναγκῶν,

Μεγάλην λοιπὸν χαρὰν αἰσθανόμεθα ὡς αἰς βλέπομεν δημοσιευόμενον βιβλίον τι ἐπείγουσαν ἐκπληροῦν ἀνάγκην. Ἐν ἡ καταστάσει εὐρίσκεται τὸ ἔθνος ἡμῶν καθήκον ἐπιβάλλεται εἰς πάντα κρατοῦντα τὴν γραφίδα κύριον σκοπὸν νὰ ἔχῃ τὸ ὠφέλιμον. Τὸ ἐθνικὸν ἡμῶν οἰκοδόμημα δὲν ἐπερατώθη εἰσέτι καὶ ἔχομεν πλείονα ἀνάγκην στερεᾶς οἰκοδομικῆς ὕλης ἐπὶ τοῦ παρόντος ἢ κομψοτεχνημάτων πρὸς διακόσμησιν τῆς αἰθούσης. Ἐν πᾶσι τοῖς παρούσιν ἐπιστημονικοῖς ἢ καλλιτεχνικοῖς ἡμῶν ἔργοις δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ καλὸν πρέπει νὰ ἐξυπηρετῇ τὸ ἀγαθόν, καὶ ὅτι ἐν παντὶ συγχρόνῳ βιβλίῳ κύριος σκοπὸς δεόν νὰ ἦ ἡ ὠφέλεια. Ἐν τῇ ἐνεστάσει ἡμῶν καταστάσει δὲν ἐπιτρέπεται νὰ δογματίζωμεν: ἢ ἐπιστήμη διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἢ ἡ τέχνη διὰ τὴν τέχνην, ἀλλὰ ἢ ἐπιστήμη καὶ ἡ τέχνη διὰ τὸ ἔθνος: ὅταν φωτισθῶμεν καὶ φρονηματισθῶμεν ἐπαρκῶς, τότε ἄς ἀνακηρύξωμεν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης: νῦν ἔχουσιν ὕψιστα καθήκοντα καὶ θὰ ἦτο ἀνάμυστος ἂν ἡ μὲν ἀσχολεῖτο περὶ μάταια, ἢ δ' ἕτερα περὶ κενά: ὠφελίμων βιβλίων ἔχομεν ἀνάγκην διὰ νὰ πληρώσωμεν τὰς πολλὰς ἡμῶν ἑλλείψεις. Ὡ, ἀληθῶς πόσαι εἶνε αἱ ἑλλείψεις αὗται! Ὑπνώττομεν ἀντὶ νὰ ἐργαζώμεθα θετικῶς καὶ σκοπιμῶς ἐπὶ ἡμισυ αἰῶνα: ἐκ τῶν μεγίστων δὲ ὁμολογουμένως ἐθνικῶν ἑλλείψεων εἶνε ἡ παντελής ἀγνοία τοῦ πατρῷου ἐδάφους, τῆς χώμας ἐν ἡ κατοικοῦμεν, τῆς Ἑλλάδος ἡμῶν!

Οὐ μόνον εἰς τὰ ἄτομα, ἀλλ' εἰς τὰ ἔθνη ἰδίως ἐπιβάλλεται ὡς καθήκον τὸ «γνώθι σαυτόν» καὶ ὅμως τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀγνοεῖ ἑαυτό. «Ἡ Ἑλλάς, ἔγραφεν ὁ κ. Ἄντ. Μηλιαράκης ἄλλοτε ἐντῇ «Ἐστία» (Ἄρ. 79, 3 Ἰουλ. 1877) διατελεῖ ἔτι καὶ νῦν οὕσα χώρα ἀγνώστος. Ἡ ὑπὸ πᾶσαν ἐποψὴν ἐξέτασις τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῆς, τοῦ κλίματος, τῶν προϊόντων, τῆς κοινωνικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως, τῆς θρησκευτικῆς, ἐμπορικῆς καὶ βιομηχανικῆς καταστάσεως κτλ. οὐκ ἐγένετο ὑπὸ τῶν κυβερνήσεων, ἢ ὑπὸ ἰδιωτῶν, ἢ ὑπὸ συλλόγου ἢ εταιρίας. Ἄγνωστα διατελοῦσιν ἢ γλῶρις αὐτῆς ἐν μέρει, ἢ ζωολογία, ἢ ἰχθυολογία, τὰ ὄρυκτά αὐτῆς, τὰ μέταλλα, τὰ προϊόντα κατὰ τόπους, ἄγνωστος ἢ φυσικῇ

κατάστασις τοῦ ἐδάφους, ἢ ὄρεογραφία καὶ ὑδρογραφία, ἄγνωστος ἐνιαχοῦ ἢ κλασικὴ ἀρχαιότης, ἢ ἐκκλησιαστικὴ, αἱ κατὰ τόπους διαλέκτοι, τὸ ζῶν τοῦτο μνημεῖον τὸ ὑπὸ τοῦ χρόνου φθειρόμενον, ἄγνωστος διατελεῖ ἢ ἔθνογραφία τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ ἢ τῶν δούλων ἐπαρχιῶν, τὸ μέγα τοῦτο καὶ ζωτικὸν τοῦ καθόλου ἑλληνισμοῦ ζήτημα, οὐτινος ἐπ' ἐσχάτων ἤψαντο οἱ ἔχθροὶ αὐτοῦ καὶ ἀνέμιξαν μετὰ τῆς συγχρόνου πολιτικῆς.»

Τὴν ἑλλειψὶν ταύτην ἀνέλαβε ν' ἀναπληρώσῃ κατὰ μικρὸν καὶ βαθμηδὸν αὐτὸς ὁ κ. Μηλιαράκης, ἤρξατο δὲ τοῦ ἔργου διὰ τῆς «Γεωγραφίας πολιτικῆς νέας καὶ ἀρχαίας τοῦ Νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας», ἐξ ἧς ἐλάβομεν ἀφορμὴν νὰ ἐξενέγκωμεν τὰς ἀνωτέρω γενικὰς περιῶν ἀναγνωσμάτων σκέψεις. Εἶνε γνωστὴ ἡ γεωγραφικὴ ἐμπειρία τοῦ συγγραφέως καὶ ἡ ἀπὸ μακροῦ χρόνου δι' ἐμβριθῶν μελετῶν προπαρασκευῆ αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐργον τοῦτο ὡς δεῖγμα ἀπλοῦν τῆς εὐσυνειδήτου ἐργασίας του ἀρκεῖ ν' ἀναφέρωμεν τὸ ὅτι περιῆλθε βῆμα πρὸς βῆμα πᾶσαν τὴν περιγραφομένην χώραν ἐκτὸς μικρῶν τιῶν μερῶν, ἅτινα δὲν διαστάζει νὰ μνημονεύσῃ.

«Πρωτίστη καὶ κυριωτάτη πηγὴ τῆς προκειμένης συγγραφῆς, γράφει ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἔργου, εἶνε ἡ ἐμὴ περιήγησις ἀνὰ τὰς ἡπειρωτικὰς καὶ νησιωτικὰς χώρας τοῦ νομοῦ ἢν ἐπεχειρήσα τῷ 1884 κατὰ τοὺς μῆνας Αὐγυστον, Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον καὶ τῷ 1885 κατὰ Αὐγυστον. Σημειῶ δ' ἐνταῦθα εἰ γένοιτο ἵνα μὴ καταγράψω τὰ ξηρὰ ὀνόματα τῶν τόπων οὓς διῆλθον, ὅτι ἐπεσκέφθην ἐκ μὲν τῶν νήσων τὰ Κύθηρα, πλὴν τῶν Ἀντικυθήρων, τὴν Ὑδραν, τὰς Σπέτσας καὶ τὸν Πόρον, ἐκ δὲ τῶν ἡπειρωτικῶν χωρῶν ὅλας τὰς ἐπαρχίας καὶ τοὺς δήμους, οὐ μόνον μεταξὺ εἰς τὰς πρωτευούσας αὐτῶν, ἄς εἶχον ἐκάστοτε ἀφειρητρίαν τῆς ἐργασίας μου, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα χωρία καὶ τὴν ὑπαίθριον χώραν, ἐνθα ὑπῆρχε τι ἄξιον λόγου καὶ μελέτης, ὅπερ ἢ ἐγνώριζον ἐκ τῶν προτέρων ἢ μοι ὑπεδεικνύετο ὑπὸ τῶν ἐγγυριῶν. Ἡ μόνη χώρα ἦν δὲν διῆλθον, εἶνε μικρὸν τμήμα πρὸς Β. τοῦ Ἀρχαίου ὄρους ὥστε δὲν ἐπεσκέφθην τὸ ὄρεινόν χωρίον Χέλι τοῦ δήμου Μιδέας καὶ τὸ Ἀγγελόκαστρον τοῦ δήμου Σολυγείας: ὡσαύτως δὲ μικρὰν καὶ στενὴν ὄρεινὴν ταινίαν, τὴν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ἀσωποῦ καὶ Ἐλισσῶνος (ποτ. Λέχοβος) πλὴν τῆς ἐν αὐτῇ κειμένης περιοχῆς τῆς ἀρχαίας Σικυῶνος, Ἐκ τῶν δήμων δὲ δὲν ἐπεσκέφθην τὸν δήμον Προσυμαίων τῆς ἐπαρχίας Ἀργους. Οὐκ ἦττον περὶ τούτων ἐφρόντισα ὅπως λάβω τὰς ἀκριβεστέρως εἰδήσεις καὶ ἀναπληρώσω ἄλλως τὴν ἑλλειψὶν τῆς ἐπιτοπίου ἐρεύνης.»

Ὁ Berkley λέγει ποῦ ὅτι «ὅπως ἰδέα τις

ΠΩΣ ΕΝΝΟΕΙΤΑΙ

Η ΑΓΩΓΗ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑΙ

Τὸ ἀγγλικὸν τῆς ἀγωγῆς σύστημα ὡς ἀρχὴν ἔχει νὰ μορφώσῃ πρὸ παντὸς ἄνδρα. Οἱ οἰκογενεάρχαι, πατέρες ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ τέκνων, μεριμνῶσιν ἀποκλειστικῶς περὶ τῆς διαπλάσεως ὑγιῶν καὶ ῥωμαλέων ὄντων. Ἀπὸ τοῦ λίκνου τὸ βρέφος ἐθίζεται εἰς τὴν ψυχρολουσίαν, ἔχει γυμνάς τὰς κνήμας καὶ ζῆ ἐν καθαρῷ καὶ ἐλευθέρῳ ἀέρι· ἀσκεῖται δὲ εἰς βιαίας σωματικὰς ἀσκήσεις. Τὰ καχεκτικὰ παιδιὰ δὲν ἀντέχουσιν, ἀλλὰ τὰ ἰσχυρὰ διακαρτεροῦσιν. Ταῦτα μόνον ἔχουσιν ἀξίαν, πολυμελὴς δὲ οἰκογένεια ὀλίγον ἀνησυχεῖ ἐπὶ τῷ θανάτῳ ἐνὸς ἢ δύο ἀσθενικῶν ὄντων προωρισμένων νὰ γείνωσι φθισικά. Τὰ ἐπιζῶντα τέκνα ἐξακολουθοῦσιν ἀνατρεφόμενα διὰ τῆς γυμναστικῆς καὶ παντοίων ἀγώνων. Περὶ τὰς λεμβοδρομίας, τὴν πυγμαχίαν, τὴν ὀπλασκιάν, τὴν κολυμβητικὴν, τὴν ἵππασίαν, τὴν ἐφ' ἵππου θῆραν, τὸν σφαιρισμὸν καταβάλλεται μείζων προσοχὴ ἢ περὶ τὰ λατινικὰ καὶ τὴν γεωμετρίαν.

Εἰς τὴν ἀνδρικήν ταύτην ἀνατροφήν προσθέσατε τὴν βαθείαν τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης γνώσιν, τὴν σπουδὴν ἄλλης τινὸς τῶν ξένων γλωσσῶν καὶ ἔχετε τὸν τύπον τελείου Ἀγγλου. Ἐξαιρετικῶς μόνον καὶ κατὰ ῥητὴν θέλησιν τοῦ πατρὸς δύναται νὰ διδαχθῇ ὁ νέος κλασσικά, φιλολογικὰ ἢ ἐπιστημονικὰ μαθήματα. Αἱ ἀνώτεραι σπουδαὶ δὲν εἶνε γενικαί, ἀλλὰ προορίζονται εἰδικῶς εἰς ἐκλεκτοὺς τινὰς μόνον ἰκανῶς πλουσίους ὅπως δύνωνται ν' ἀναμείνωσι μέχρις ἡλικίας τριάκοντα ἐτῶν τ' ἀποτελέσματα ἀνωτέρας καὶ ὑπερβαλλούσης παιδείσεως.

Ἐν Ἀγγλίᾳ πᾶς νέος καλῆς οἰκογενείας μὴ δυνάμενος νὰ ἔχῃ κατὰ τὴν ἐνηλικιότητα αὐτοῦ κεφάλαιον δεκακισχιλίων λιρῶν στερλινῶν, γίνεται ἀληθὴς ἀνὴρ, ἐκμανθάνων γλώσσας τινὰς, τὴν ἀριθμητικὴν καὶ τὴν καταστιχογραφίαν. Πρέπει νὰ κερδίῃ τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ νὰ μὴ ὑνειροπολῇ.

Ἄλλαχού ὁ υἱὸς καὶ αὐτοῦ τοῦ ῥακοςυλλέκτου σπουδάζει ὅπως γείνη δικηγόρος. Ἐν ἑλλείψει δὲ μέσων πρὸς τοῦτο, προστρέχουν εἰς τὸν βουλευτὴν καὶ ζητοῦν ὑποτροφίαν. Ἀφοῦ δὲ διὰ μυρίων δυσχερειῶν περατώσῃ ὅπως ὅπως τὰς σπουδὰς του, ὁ πατὴρ του τῷ λέγει :

—«Ἰδρῶσαμεν αἷμα διὰ νὰ τελειώσῃς τὸ Πανεπιστήμιον· ἐπῆρες δίπλωμα, ἔγινες διδάκτωρ, τώρα πρέπει νὰ ζεπληρώσῃς ὅσα ἐξωδεύσαμε γιὰ σένα».

Καὶ ὁ τάλαιπωρος οὗτος διδάκτωρ ἄρχεται τὸν βαρὺν τοῦ βίου ἀγῶνα γινόμενος γραφεὺς ἢ ὑπαλληλίσκος εἰς δημόσιόν τι ἢ ἰδιωτικὸν γραφεῖον ἐπὶ ἐξηκονταδράχμῳ μισθαρίῳ. Καὶ πάλιν καλά, ἐὰν δυνηθῇ νὰ εὕρῃ καὶ τοιοῦτον πόρον

δυνηθῇ νὰ διεγείρῃ ἄλλην τινὰ ἐν τῇ ψυχῇ, ἀρκεῖ νὰ ὤμεν εἰθισμένοι εἰς τὸ βλέπειν ταύτας ὁμοῦ». Τοῦτο συμβαίνει καὶ διὰ τὴν ἰδέαν τῆς Γεωγραφίας. Ἀνιαρῶς διδασχέντες αὐτὴν παῖδες ἐπὶ τῶν βάθρων τοῦ σχολείου διεφυλάξαμεν τὴν κατ' αὐτῆς ἀντιπάθειαν οἱ πολλοί, εἰς τὸ ὄνομα δ' αὐτῆς φανταζόμεθα ἔτι ζῆρὰν ἀπαρίθμησιν ὀνομάτων κρατῶν καὶ πόλεων καὶ ποταμῶν καὶ νήσων καὶ ὄρεων, συνδεομένων πρὸς ἄλληλα δίκην κρίκων ἐσχωριασμένης ἀλύσσου. Ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ παροῦσα Γεωγραφία τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας δὲν εἶνε τοιαύτη· δὲν ἀφορᾷ βεβαίως εἰς τέρψιν ἀπλῶς οὐδ' ἀποτελεῖται ὑπὸ σημειώσεων περιηγητοῦ τὸ ἐπαγωγὸν μόνον ἐπιζητήσαντος, ἀλλ' ὡς ἐπιστημονικὸν ἔργον εἶνε ἠκιστα δύσπεπτον καὶ βαρὺ, δύναται δὲ ν' ἀναγνωσθῇ μετ' εὐχαριστήσεως ὑπὸ τῶν ἐπιζητούντων οὐχὶ τὴν τέρψιν μόνον ἀλλὰ καὶ τὴν ὠφέλειαν ἐκ τῶν ἀναγνωσμάτων αὐτῶν.

Ἄν, μετὰ παντελῆ μάλιστα ἔλλειψιν, ὡς παρ' ἡμῖν, ἐδημοσιεύετο ἀλλαχού τοιοῦτο ἔργον οὐ μόνον μετὰ χαρᾶς θὰ ἐχαιρετίζετο ὑπὸ τοῦ τύπου, ἀλλὰ καὶ τὸ κοινὸν θερμὸν θὰ ἐδείκνυεν ἐνδιαφέρον. Καὶ πράγματι, ἡ χώρα ἡμῶν εἶνε ἄγνωστος πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, καὶ τὸ πρῶτον βιβλίον ὁπερ ἔρχεται νὰ διαχύσῃ φῶς ἐπὶ τινος τῶν μερῶν αὐτῆς δὲν ἔπρεπε νὰ ἦ περιζήτητον ἤδη; Πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ἔχωμεν ἀληθῆ ἐθνικὴν ἐνότητα ἀγνοοῦντες οὐ μόνον τὴν ἐκτὸς τῶν ὁρίων Ἑλλάδα ἀλλὰ καὶ τὴν ἐντὸς αὐτῶν; Οἱ ἐν τοιαύτῃ ἀγνοίᾳ διατελοῦντες δὲν συναπαρτίζουσιν ἔθνος, δὲν εἶνε κάτοικοι τοῦ αὐτοῦ Κράτους, ἄξιον ν' ἀπολαύσωσι τῶν αὐτῶν εὐεργετημάτων καὶ τῶν αὐτῶν θυσιῶν, συμμιγνύοντες τὴν θέλησιν αὐτῶν πρὸς κυβέρνησιν τῆς χώρας καὶ τὸ αἷμά των πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, ἀλλ' ὁμοιάζουσι πρὸς πεφυλακισμένους ἀγνοοῦντας καθ' ὅλοκληρίαν ποῖος εἶνε ὁ ἐν τῇ παρακειμένη εἰρκτῇ συνδεσμῶτης αὐτῶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἔπρεπε νὰ εἶνε ἤδη ἀπόκτημα παντὸς πολιτευομένου, παντὸς ἐνδιαφερομένου περὶ τῆς Πατρίδος Ἑλληνος. Ἐν γένει δὲ πᾶν βιβλίον ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν γνωρίζον τὴν Ἑλλάδα ἔπρεπε νὰ κινή τὸ ἐνδιαφέρον ἡμῶν.

Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι τὸ ἐλληνικὸν κοινὸν κατανοοῦν τὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου δὲν θὰ δεῖξῃ τὴν συνήθη αὐτοῦ ἀδιαφορίαν, ἥτις μαραίνει ἐν τέλει τὸν ζῆλον καὶ τῶν μάλιστα θερμοουργῶν· ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι καὶ παρ' ἡμῖν ἤρξατο νὰ γίνηται ἐπαισθητὴ ἡ ἀνάγκη τῆς ὑποστηρίξεως ὠφελίμων ἔργων, καὶ ὅτι ἡ ὑπὲρ αὐτῶν δαπάνη δὲν θεωρεῖται ἄσκοπος σπατάλη, ἀλλ' ἀπλούστατα καὶ κυριολεκτικῶς καθήκον.

Α. Π. Κ.